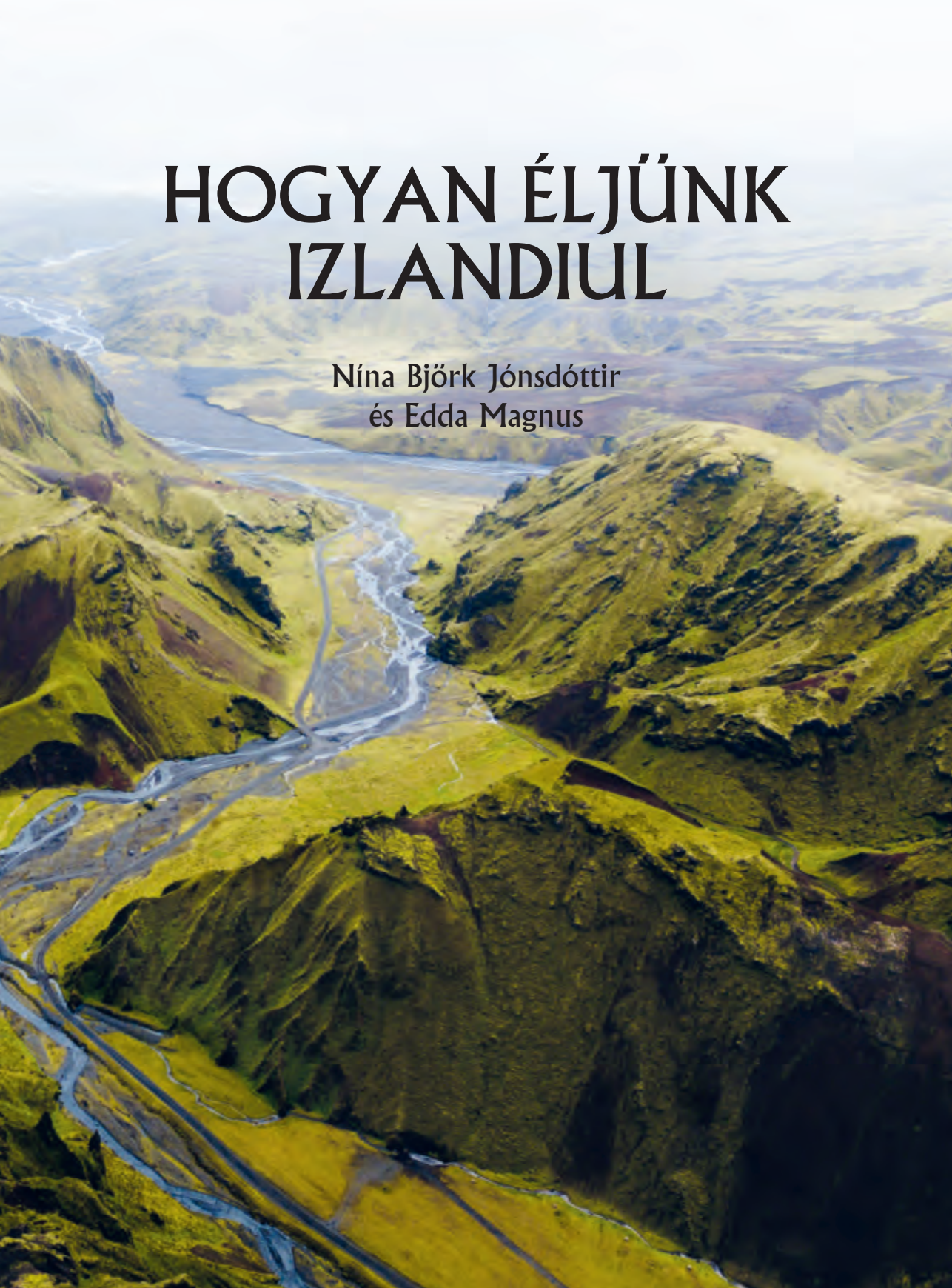

HOGYAN ÉLJÜNK IZLANDIUL

Nína Björk Jónsdóttir
és Edda Magnus

BEVEZETÉS	7
IZLAND TÁJAI	9
MI FÁN TEREMNEK AZ IZLANDIAK?	45
KULTÚRA	69
AZ ASZTALNÁL	97
ÉLET A SZABADBAN	121
ÉLET A HÁZON BELÜL	145
A CSALÁD ÉS AZ ÉLET MÉRFÖLDKÖVEI	165
ÜNNEPEK ÉS FESZTIVÁLOK	189
KÉPEK JEGYZÉKE	222
A SZERZŐKRŐL	223

Bevezetés

Hogyan lehetne elmondani, hogy mit jelent otthon érezni magunkat valahol?

Hogy mit jelent egy napsütötte, mohával borított, ősi lávamezőn heverészni.

Hogy mit jelent érezni a nyírfák illatát eső után.

A sós ízű szelet, amely olyan erővel fúj, hogy az embernek elakad tőle a lélegzete, és sosem mulaszt el üdvözölni, ha átlépünk a Keflavík Repülőtér kapuján.

Hogy milyen érzés lúdbőrözni, amikor a zuhanyt követően megmerítkezünk egy meleg vizű, kültéri medencében.

Hogy milyen a ragyogó nyári éjszakák lüktetése, amikor hajnali háromkor kilépünk egy mulatóból.

Hogy milyenek a fagyos, téli éjszakák, amikor az egyetlen hang a talpunk alatt ropogó hó, és az egyetlen fényforrás a fölénk boruló égen táncoló sarki fény.

Hogy milyen átélni, hogy tartozunk valahová, amikor szilveszter éjszakáján éjfél után az óra, és az utcán együtt ünneplünk a városunk és az országunk lakóival.

Hogy milyen hihetetlen megkönnyebbülés, amikor a helyi gazda inkább kihagyja a vacsoráját, hogy helyette eljőjön értünk, és a hóviharban segítsen kihúzni a koscsinát az árokból.

Ebben a könyvben arra teszünk kísérletet, hogy az otthonunkat, Izlandot, annak minden nagyszerűségével együtt mutassuk be. Lélegzetelállító tájakon, kicsiny tengerparti városkákban és Reykjavík nyüzsgő utcáiban majd keresztül az utunk, és közben éppúgy megismerkedünk Izland nemzeti eledeleivel és látványosságaival, ahogyan az izlandiak hétköznapijait meghatározó sajátosságokkal is. Megemlékezünk legkiválóbb sportolóinkról, művészeinkről, íróinkról és zenészeinkről, ahogyan kitérünk arra is, milyen nagy jelentősége van annak, hogy Izland a fenntarthatóság, a megújuló energiaforrások és a nemek közti egyenlőség terén is a világ élvonalába tartozik.

Elég kilépni az ajtón, és máris egy hihetetlen és kiszámíthatatlan világ vár ránk. Az izlandiak élete elválaszthatatlan az őket körülvevő tájtól. Többségük nagy szabadságban töltheti a gyerekkorát, ugyanakkor összetartó társadalmat alkotnak, amelyben mindenkinek lehetősége nyílik a boldogulásra. Az izlandiak fontos jellemzője, hogy nem feltétlenül veszik halálosan komolyan magukat, és egyfajta sztoikus derűvel tekintenek az életre – a nélkülözésben, a cudar időjárási körülmények és a természeti katasztrófák által sújtott évszázadok során erre alighanem nagy szükségük volt. Az olykor környékelen, mégis lenyűgöző természet, a megfontolt, egyúttal pozitív életszemlélet – mindez része annak, hogy kik vagyunk, és hogy mit jelent izlandiként élni.

IZLAND TÁJAI

A tűz és jég országa

Földrajzi szempontból Izland rendkívül fiatalnak számít, sőt nem túlzás azt mondani, hogy az ország még ma is csupán születőben van. Amíg a Föld nagyjából 4,5 milliárd éves, addig a legrégebbi izlandi sziklatömb alig 16 millió éves korral büszkélkedhet. A szigetország a Közép-Atlanti-hátságon, az eurázsiai és az észak-amerikai tektonikus lemezek találkozásánál fekszik. Ez a két lemez évente mintegy 2,5 centimétert távolodik egymástól, ezzel lassan, de biztosan nyugati és keleti irányba kettészakítja a szárazföldet. Maga a törésvonal az ország közepén húzódik, ahol a legerősebb a vulkanikus tevékenység. A szárazföld térségei közül az ország nyugati fele, illetve a legkeletibb részek a legöregebbek.

Izland sok tekintetben egyfajta eleven földrajztankönyvnek is tekinthető. Ha a Keflavík Repülőtérre tartva kipillantunk a repülőgép ablakából, észrevehetjük, hogy a lávamezőkön húzódó repedések mind egy irányba mutatnak. Az egész szárazföld kissé olyan látványt nyújt felülről, mint egy sütemény, amelyet túl sokáig a sütőben felejtettek. A számtalan hasadékaról és különleges, egy irányba mutató sziklafaláról ismert Þingvellir Nemzeti Park érzéketlenül tanúskodik erről a sajátosságról. Az óceán fenekén lévő tektonikus lemezek ellentétes irányú mozgása olyan feszültséget kelt a földköpenyben, amely idővel földrendések és vulkánkitörések formájában jelentkezik – maga a Közép-Atlanti-hátság is így alakult ki. Izland alatt ráadásul egy további köpenyréteg is található, amelyben még erősebb a vulkanikus tevékenység. Maga a sziget is ennek köszönhetően emelkedhetett ki a tengerből – innen tehát a „tűz és jég országa” elnevezés.

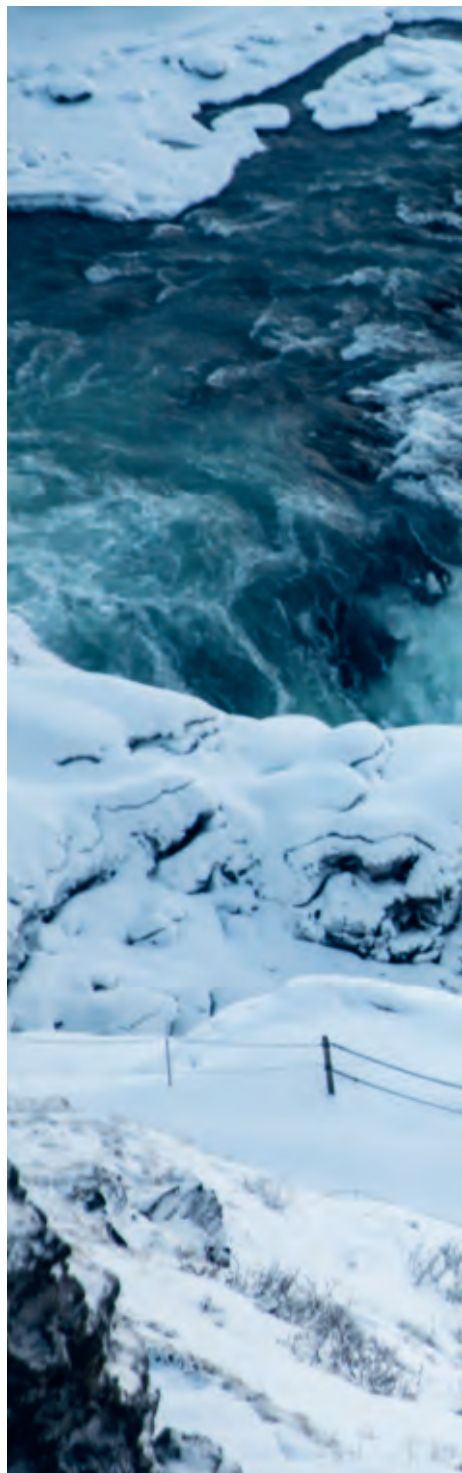
Ahogy a neve is jelzi, Izland arculatát elsődlegesen a jég határozza meg, noha nem olyan szélsőséges mértékben, mint a közeli és a neve ellenére gyakorlatilag teljesen fagyos Grönlandot. Izland alig valamivel a sarkkör alatt helyezkedik el, és északi fekvésével magyarázható az is, hogy felszíne mintegy 10%-át gleccserek borítják. (Maga a sarkkör az országhoz tartozó, attól 40 kilométerre északra

fekvő Grímsey-szigeten húzódik keresztül.) Izland több aktív vulkánja, többek közt a Grímsvötn és a Katla is, gleccserek alatt található.

Izlanddal kapcsolatban számos téves elképzelés él a köztudatban. Először is, az ország egyáltalán nem olyan hideg, mint ahogyan általában a külföldiek gondolják. Ez elsősorban a Golf-áramlattal magyarázható, amely a Mexikói-öbölből meleg vizet szállít az Atlanti-óceánba. Ennek köszönhető, hogy az izlandi telek jóval melegebbek, mint amit egyébként a térség északi fekvése indokolna. Reykjavíkban a leghidegebb hónapokban az átlagos középhőmérséklet mindössze 0 Celsius-fok, nyáron pedig átlagosan 11 fok a jellemző. Ez úgy hangozhat, mintha egész évben ugyanolyan lenne a hőmérséklet, de ahogy a régi izlandi mondás tartja: „Ha nem tetszik az időjárás, csak várj öt percet, és úgyis rögtön megváltozik.” Bármelyik nap előfordulhat eső, szél, hó, napsütés, és mindez akár rendkívül gyors egymásutánban. Az izlandiaknak nagyon kell bízniuk az előrejelzésekben, hogy kabát nélkül akarjanak útnak indulni.

Egy további félreértés szerint Izland nagyon kicsi. Ezzel szemben a valóság az, hogy Izland a 103 000 négyzetkilométeres kiterjedésével jó néhány európai országnál, köztük Magyarországnál, Ausztriánál és Portugáliánál is nagyobb. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a 370 000 főt számláló lakosságnak nem kell tartania a zsúfoltságtól – Izland a legritkábban lakott európai ország.

A tenger ad, a tenger elvesz

Majdnem minden izlandi a tengerparton él, nagyjából a kétharmaduk Reykjavíkban, illetve annak vonzáskörzetében lakik. A népesség többi része kisebb városokban, falvakban és tanyákon éli napjait. A legtöbb település meglehetősen kicsi (többnyire 500 és 5000 fő közötti a lakosság száma), és általában természetes kikötők közelében találhatók.

Az izlandiak többsége megszokta, hogy mindennap láthatja az óceánt, ugyanakkor a vízhez való viszonyunk némileg eltér a többi szigetország népétől. Mi ugyanis nem annyira a kikapcsolódási lehetőséget, hanem inkább a munkahelyünket és az élelmünk forrását látjuk a hullámokban. Nagyon is tisztában vagyunk azzal, hogy milyen veszélyeket rejt az Atlanti-óceán északi része, hiszen a hajózás egészen a modern időkig rendkívül kockázatosnak számított ebben a térségben. A legtöbb izlandinak a vérében van, hogy féli és tiszteli a tengert – ezt a kettősséget egy régi mondás is kifejezi: „Hafið gefur, hafið tekur”, vagyis: „A tenger ad, a tenger elvesz”.

Ugyanakkor ma már a tengerhez fűződő viszonyunk – részben a javuló biztonságunk köszönhetően – változóban van. A fejlett technológia, a megfelelő képzettség, a jobb felszerelések és az óvintézkedések mellett a halászat ma már éppolyan biztonságosnak számít, mint bármilyen más iparág. Az izlandiak az óceánt egyre többet használják szabadidős célokra is, noha a felfűtött medencék még mindig vonzóbb célpontnak számítanak. Ezzel együtt a tengeri fürdőzés is egyre népszerűbb, akár még a téli hónapokban is, minthogy sokan meg vannak győződve arról, hogy a jeges vízben való megmártózás kedvező hatást gyakorol az egészségre – az biztos, hogy meglehetősen izgalmas élmény. A reykjavíki Nauthólsvíkban még egy mesterséges „geotermikus strand”-ot is létrehoztak, ahol a tengerből egyenesen a forró medencébe léphetünk át, vagy kellemes zuhanyt vehetünk.

Vestmannaeyjar – Az északi Pompeii

Izland 400 kilométeren, a nyugati Þorlákshöfn és a keleti Höfn (a „höfn” szó kikötőt jelent) között húzódó déli partvidékén mindössze egyetlen természetes kikötő található, mégpedig a Vestmannaeyjar-szigetcsoport, amely emiatt a halászat szempontjából is kiemelt jelentőséggel bír.

1973. január 23-án a Heimaey-szigeten – ez a szigetcsoport legnagyobb tagja –, nem messze az itt lévő 5300 fős várostól, komoly vulkánkitörésre került sor. Izland történetében korábban még nem fordult elő, hogy lakott területhez ilyen közelségben tapasztaljanak vulkáni aktivitást. Szerencsére az előző napon elég cudar volt az idő, úgyhogy a helyi halászhajók többsége a kikötőben állt, és így az éjszaka közepén is részt tudtak venni a lakosok kimentésében. Magát a kikötőt, amely nélkül a város valószínűleg létre sem jött volna, komolyan veszélyeztette a felé csordogáló lávaflow, a tudósok azonban előálltak egy javaslattal, aminek köszönhetően – legalábbis részben – meg tudták akadályozni a katasztrófát: tengervizet szivattyúztak egyenesen a lávára, hogy az még időben lehűljön és megszilárduljon. A kitörés hónapokig, egész pontosan július 3-ig tartott, és lényegében az egész város hamu alá került, néhány házat pedig a láva semmisített meg. Ezzel együtt a védekezés elérte célját, és a lakosság nagyjából kétharmada később visszatérhetett az otthonába, a város pedig hamarosan ismét felvirágzott.

A katasztrófában megsemmisült egyik házat időközben kiásták, és részben itt alakították ki a vulkánkitörésnek emléket állító Eldheimar múzeumot. Maga a ház – Pompeii maradványaihoz hasonlóan – mintha megdermedt volna az időben: az asztalon lévő kávéscsészék és a földön heverő gyerekjátékok még mindig ugyanott állnak, mint évtizedekkel korábban. A kitörés következtében létrejött, és ezzel értelemszerűen rendkívül fiatalnak számító Eldfell-hegy ma is a város fölé magasodik, és egy rövid sétával fel lehet jutni a csúcsára. A forráság még fél évszázaddal később sem tűnt el nyomtalanul – elég ugyanis egy kissé leásni a törmelékbe, és máris érezni a meleget. A helybeliek olykor rozskenyértéztával teli dobozokat ásnak a kavicsok közé, majd huszonnégy órával később visszatérnek, és tessék – készen is van a ropogós, vulkánban sült kenyér.

